

Oslo, 8. april 2010

MOTTATT

13 APR 2010

Samferdselsdepartementet
Postboks 8010 Dep
0030 Oslo

norsk.p.e.n.
Wergelandsveien 29
0167 Oslo

Tlf.: 22 60 74 50
Mobil: 926 88 023

www.norskpen.no
pen@norskpen.no

Forslag om å implementere EUs datalagringsdirektiv i norsk rett.

Norsk PEN advarer mot implementering av EUs datalagringsdirektiv i norsk lov. Styret i Norsk PEN er bekymret for at en massiv innsamling og lagring av opplysninger om hvilke personer som til enhver tid kommuniserer med hverandre ved hjelp av elektroniske hjelpemidler vil svekke ytringsfriheten. PEN frykter at en implementering av direktivet i praksis vil svekke kildevernet, undergrave samfunnstjenlig varslings og dermed vanskeliggjøre kritisk, undersøkende journalistikk.

Datalagringsdirektivet ble vedtatt av EU i 2006 og skal etter planen implementeres av alle medlemsland og EØS-land. Formålet med direktivet er å gi myndighetene bedre muligheter til å bekjempe terrorisme og organisert kriminalitet ved at opplysninger om tele- og nettrafikk lagres.

Ifølge direktivet skal følgende opplysninger lagres:

- Data som er nødvendige for å spore og identifisere alle parter som kommuniserer via tekst, bilder eller lyd. Dataene skal lagres når kommunikasjonen skjer via fasttelefoni, mobiltelefoni, internettadgang, e-post eller IP-telefoni.
- Dato, klokkeslett og varighet for telefonsamtaler, tidspunkt og varighet av nettoppkobling, IP-adresser og bruker-ID for internettadgang og opplysninger om utstyr du bruker ved oppkobling.
- Telefonnummer og opplysninger som identifiserer SIM-kort og telefon (IMEI og IMSI-nummer) for mobiltelefon, og telefonlinje eller digitale abonnentlinje for data.
- Opplysninger om sted: Data som viser hvor mobilt utstyr befant seg da kommunikasjonen begynte, og i den periode det lagres kommunikasjonsdata.
- Dataene skal lagres og oppbevares i minst seks måneder og maksimalt to år. Data som avdekker innholdet i kommunikasjonen kan ikke lagres med hjemmel i direktivet.

Svekker retten til fortrolig kommunikasjon

Artikkel 29-gruppen er et rådgivende organ i personvernsaker i EU og består av representanter fra alle de europeiske medlemslandenes datatilsyn. Gruppen rådet i november 2005 myndighetene til å svare på utfordringen fra internasjonal terrorisme og organisert kriminalitet uten å underminere menneskerettigheter og uthule personvernet. Gruppen rådet myndighetene til å legge opp til en minst mulig inngripende form for lagring og bruk enn det vedtatte datalagringsdirektivet legger opp til, og uttalte at

- *"lagring av opplysninger om all tele- og datatrafikk vil være et brudd på den fundamentale retten til fortrolig kommunikasjon."*

Gruppen presiserte at man ikke må begrense denne retten uten et presserende behov, og uten å gi tilstrekkelige garantier til den enkelte. Dette vil være i tråd med et grunnleggende prinsipp om at et tiltak må stå i forhold til problemet man ønsker å løse.

Kildevernet

I et møte mellom Den europeiske Journalistfederasjon (EFJ) og EU-kommissær for justis, frihet og sikkerhet Franco Frattini i desember 2005, innrømmet Frattini at de enkelte lands valg av teknologiske løsninger for innsamling og oppbevaring av data – også fra e-poster og mobiltelefonsamtaler – innebærer avsløring av journalisters kilder. Dette selv om direktivteksten i seg selv ikke åpner for at retten kan kreve at redaksjoner/journalister avslører sine kilder. EU-kommisæren understreket at "valg av teknologiske løsninger dessverre ikke er noe ansvar for EU-kommisjonen". Det er opp til de enkelte lands myndigheter og den frie konkurransen om systemene.

I høringsnotatet fra Samferdselsdepartementet fra januar 2010 vises det til at datalagringsdirektivet "vil kunne medføre enkelte utfordringer for kildevernet." Departementet mener dette "ikke vil innebære uforholdsmessige inngrep", men ser samtidig at spørsmålet kan problematiseres og ber om høringsinstansenes syn på dette."

Norsk PEN vil her vise til uttalelsen fra personvernkommisjonen i juni 2008. Personvernkommisjonen mener datalagringsdirektivet "setter både personvernet og ytringsfriheten på prøve" og viser til at "verdien av lagring må veies opp mot effekter på frimodighet." Kommisjonen uttaler:

- *"Dette gjelder selv om formelle friheter ikke berøres og selv om de registrerte data kun skal være tilgjengelige for politiet under regulerte forhold. Allerede vissheten om at noen kan lete seg fram til dine kontakter og dine bevegelser, både i det virkelige rommet og på Internett, kan være nok til å hemme borgere i utøvelsen av sine friheter til å samles, til å ytre seg og til å søke opplysninger. Dette er grunnleggende rettigheter i et demokrati, som kommer til uttrykk både i norsk lovgivning og i Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK). Etter kommisjonens oppfatning vil direktivet kunne svekke opplevelsen av privatliv og privat kommunikasjon."*

Kontinuerlig registrering

Datatilsynet påpeker at Samferdselsdepartementets utredning av konsekvenser verken tar opp hvordan elektronisk kommunikasjon har endret seg etter at EU vedtok datalagringsdirektivet, eller hvordan vi kommer til å kommunisere i nær fremtid. Tilsynet sier:

- - *"Det er grunn til å tro at de fleste personer innen kort tid har smart-telefon, mens de fleste biler snart vil ha avansert kommunikasjonsutstyr. Dette er utstyr som kobler seg automatisk til Internett, kanskje mange ganger i løpet av et døgn, for å hente oppdaterte veimeldinger, sportsresultater, e-poster, opplysninger om været, osv. Opplysninger om alle disse oppkoblingene vil registreres og lagres, inkludert stedfesting av hvor telefonen eller bilen er. Dette innebærer at det ikke bare skal registreres enkelte øyeblikk av våre liv, men at registreringen nærmest blir kontinuerlig, påpeker Datatilsynet i høringsuttalelsen."*

Datatilsynet mener at den foreslåtte datalagringen "utfordrer yttringsfriheten, forsamlings- og foreningsfriheten og muligheten til å gjennomføre anonym varsling og kildevern og derfor kan virke hemmende på adferd som er å anse som både lovlig og samfunnstjenlig.

En truende følelse av å være overvåket

2. mars i år falt den tyske forfatningsdomstolen ned på at den tyske implementeringen av datalagringsdirektivet er forfatningsstridig.

Domstolen påpeker at datalagring i seg selv ikke nødvendigvis vil være i strid med tysk forfatning. Imidlertid mener domstolen at den valgte måten å gjennomføre datalagringsdirektivet på i tysk rett er uforholdsmessig. Lovgiver har ikke ivaretatt sitt ansvar når det gjelder nødvendige begrensninger i lagringen. Retten krever klare regler som ivaretar personvern, informasjonssikkerhet, behovet for kontroll, transparens og rettsikkerhet. Loven blir dermed ugyldig, og data som hittil er lagret må slettes.

"Formålsløs lagring av telekommunikasjonsdata er egnet til å gi en truende følelse av å være overvåket", står det i dommen, under henvisning til at dette kan forstyrre utøvelsen av den enkeltes grunnleggende rettigheter.

Svekker varsling og kildevern

Norsk PEN stiller seg kritisk til departementets åpning for at det innsamlede og lagrede datamaterialet, uten kvalifiserende begrunnelser skal kunne brukes av politi- og påtalemyndighet i svært ulike saker og sammenhenger. Noe som forsterker inntrykket av datalagringen som en generell overvåkning av hele samfunnet. I høringsnotatet vises det til alt fra "alvorlig og organisert kriminalitet", via ulike "straffbare forhold med en strafferamme på fengsel i 3 år eller mer" til "avverging av forberedelser til terroranslag". Lovforslaget er ment å regulere uttømmende adgangen til utlevering av data. I den videre gjennomgang av hva som skal være å anse som "særlige saker" som kvalifiserer til utlevering av data, nevnes "grov kriminalitet og lovbrudd som det er særlig vanskelig å etterforske uten tilgang til data". Lovbrudd som nevnes er spionasje og terrorvirksomhet, datakriminalitet,

ulovlig telefonavlytting, narkotikalovbrudd, hvitvasking, forstyrrelse av privatlivets fred og flere typer seksuallovbrudd mot barn.

Men også i saker som gjelder ”fornærmede menneskers krav på vern mot overgrep fra andre borgere”, skal myndighetene gjennom datalagringen sikres tilstrekkelig effektive redskaper for straffeforfølgelse. Og det kanskje mest urovekkende av departementets argumenter for behovet for datalagringsdirektivet:

Dersom siktede ikke har hatt anledning til å forberede sitt forsvar før politiet er i sluttfasen av en etterforskning hvor man ikke har innhentet data, kan bevismateriale i data som taler for siktedes uskyld ha gått tapt. Det kan også være viktig å etterforske en person ut av saken på et tidlig stadium, både for politiet og for personen selv.

Dette er å snu dagens rettsorden fullstendig på hodet; Her gjelder ikke lenger at en borger er uskyldig inntil det motsatte er bevist. Nå er argumentet at den enkelte borger trenger datalagringen, slik at de hele tiden selv vil være sikret å kunne legge fram bevis på sin uskyld. Norsk PEN vil advare mot å begrunne et etterforskningstiltak rettet mot hele samfunnet med en argumentasjon som ikke lenger legger til grunn prinsippet om at en borger er å anse som uskyldig inntil det motsatte er bevist utenfor rimelig tvil.

Norsk PEN mener datalagringsdirektivet forskyver maktbalansen mellom staten og individet. Datalagringen vil undergrave den enkelte borgers opplevelse av frihet til å ytre seg og til å søke informasjon. Noe som igjen vil svekke varslersens rett til anonymitet og svekke den nødvendige tillit til kildevernet. Begge deler vesentlig for å sikre ytringsfrihet og ”en åpen og opplyst offentlig samtale”.

Med vennlig hilsen

Carl Morten Iversen
generalsekretær

Ann-Magrit Austenå
styremedlem